

היבטים לשוניים בפרשת תזריע עט

דקדוקי קריאה בפרשת תזריע, במפטיר החודש, בהפטרת החודש, ובראשון של מצרע

יב ב וְלִדְהָ: אי הקפדה על השווא הנע בלמ"ד משבשת את המשמעות. וְטִמְאָה: המ"ם בשוא נע, והאל"ף צריכה להישמע. לא לקרוא וְטִמָּה. וכן בפסוק ה

יב ד בְּדָמֵי טְהֵרָה: אין מפיק בה"א. יְמֵי טְהֵרָה: הה"א מופקת¹

יב ה עַל-דָּמֵי טְהֵרָה: אין מפיק בה"א

יב ו וּבְמִלָּאת: הלמ"ד בחולם והאל"ף אינה מונעת. יְמֵי טְהֵרָה: הה"א מופקת

יג ד וּשְׁעָרָה: אין מפיק בה"א

יג ה לֹא-פָשָׁה: ש"ן שמאלית

יג ו כָּהֵן: הה"א בקמץ

יג ח וְטִמְאָו: המ"ם בשוא נע, והאל"ף צריכה להשמע. לא לקרוא וְטִמּוּ. וכן בהמשך

יג יא בַּשָּׂאת: הש"ן בשוא נח ללא דגש; אין לבלוע את האל"ף שלאחריה: לא בַּשֵּׁת

יג טז וְנִהְפָּךְ: הה"א בשווא נח והפ"א בדגש קל וכן הדבר גם בהמשך

יג יח כִּי-יִהְיֶה בּוֹ-בָעֵרוֹ: יש להקפיד על צירוף נכון של התיבות זו לזו, שתי התיבות הראשונות במרכא והשתיים הנותרות בטיפחא

יג יט אֹז בְּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמָת: טעם טפחא בתיבת בְּהֶרֶת

יג כט כָּרָאשׁ אֹז בְּזֶקֶן: הבי"ת בשווא, בלתי מיוחד, יש להיזהר מלקרוא בפתח

יג לב וְלֹא-הָיָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

יג לז צָמַח-בּוֹ: געיה בצד"י, יש לקרוא בהעמדה קלה שם

יג לט בְּהֶרֶת פְּהוֹת לְבָנָת: טעם טפחא בתיבת בְּהֶרֶת

יג מב נִגַּע לְבָן אֲדַמְדָּם: טעם טפחא בתיבת נִגַּע

יג מה פְּרָמִים... פְּרֹוֹעַ: הפ"א בשתייהן רפויה. יַעֲטָה: העי"ן בשווא נח אך אין להבליעו כי אז יישמע כלשון 'הטייה'. וְטִמְאָ | טִמְאָ יְקָרָא: פסק בין התיבות, יש להפסיק מעט בין הראשונה לשנייה

יג מח בַּשְּׁתִּי נראה יותר שהשווא נח, אבל יש מקורות לשווא נע בַּעֲרָב: הבי"ת בשווא, לא מיוחד, בשונה מההמשך שאז היא בקמץ: בַּעֲרָב

יג מט וְהָרָאָה: הה"א בקמץ קטן, והרי"ש בשוא נח. להיזהר מהבלעת האל"ף

יג נא אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה: הי"ד בצירי

כאן מביאים את הספר של פרשת ראש-חודש בפרשת פינחס, אחריו מביאים את הספר של פרשת החודש בפרשת בוא

מפטיר שבת החודש שמות יב:

¹ כאשר מדובר בדמיה של האישה – ללא מפיק בה"א, כאשר מדובר בימים – הה"א במפיק ולסיכום: ראשונה ושלישית הה"א ללא מפיק, שנייה ורביעית, במפיק.

יב ג בַּעֲשֹׂר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע. וַיִּקְהֹל: וא"ו החיבור בשווא נע, לשון עתיד

יב ז וְנִתְּנוּ: מרכא בנ"ן כטעם משנה. הַבְּתִיִּים: דגש חזק בתי"ו (אחד מן היוצאים מן הכלל), יש להטעים מעט את הבי"ת בגלל המונח על אף האי נוחות שבדבר

יב יא וְכָכָה: הטעם בכ"ף הראשונה מלעיל, כדי למנוע טעות סומנה זרקא בכמה חומשים גם בכ"ף

יב יד תַּחֲגֹהוּ: החי"ת בקמץ חטוף (קטן)

יב טו מִשְׁרָאֵל: היר"ד בחירק ודגש חזק, אין לקרוא מיאשראל

יב טז לֹא-יַעֲשֶׂה ... יֵאָכֵל: היר"ד בצירי וגעיה אחריו המורה על העמדה שלא יישמע 'יעשה' וישנה משמעות

הפסרת החודש, יחזקאל מה טז – מו יט:

מה יז וְהִנֵּסְךָ נר"ן בצירי ומוטעמת. וּבְחֻדָּשִׁים: העמדה קלה בב"ת להבחין בין מיודע בסגול ללא מיודע בשווא וכן הוא בהמשך מו ג

מה כא חָג: החי"ת בקמץ שְׁבַעֲוֹת: השי"ן בשווא ולא בקמץ

מו ח וּבְבֹא: בי"ת ראשונה בשווא נח על אף הקושי וכן הוא בפס' ט

מו ט נִכְחוּ: הכ"ף בשווא נח על אף הקושי

מו י וּבְצִאֲתָם יֵצְאוּ: בכל הדפוסים וכתבי היד הידועים הגירסא וּבְצִאֲתָם, ובכללם, כתר ארם צובה²

מו יב וּפָתַח לוֹ: טעם נסוג אחור לפ"א

מו יז וְהִיֵּתָה לוֹ: טעם נסוג אחור לה"א, עם זאת השוא ביר"ד נע, ודגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק. וְשָׁבַת: הבי"ת רפה, פועל לשבות בלשון עבר

ראשון של מצורע:

יד ד לַמַּטֶּה: המ"ם בחירק חסר והטי"ת דגושה

יד ה וְשָׁחַט אֶת-הַצֶּפֶר הָאֶחָת: טעם טפחא בתיבה וְשָׁחַט וכן הוא בהמשך בפסוק כא

יד ו עַל הַמִּים הַחַיִּים: טעם טפחא בתיבה עַל

יד ח וְאַחֵר יָבֹא אֶל-הַמַּחֲנֶה: טעם טפחא בתיבה וְאַחֵר

יד ט יִגְלַח: הלמ"ד בפתח. יִגְלַח: הלמ"ד בצירי חי"ת בפתח גנובה

יד י וְכִבְשָׁה: הכ"ף פתוחה

יד יא וְהָעֶמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה. הַמַּטֶּה: בשווא נע והכוונה לכהן, לא לאדם הבא להטהר שאז מנוקד בחירק חסר

² לפי תורה קדומה צריך להיות 'ובדרכם יצאו' על פי כתבי יד תימניים.

/ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

לקח טוב היה רבינו טוביה ב"ר אליעזר ז"ל (שהיה בזמן הראשונים), ועיין גם בלשון החינוך (בסוף מצוה קס"ט וק"ע וקע"א וקע"ג וקע"ד) שכל מצות הנגעים נוהגים רק כשיש כן כהן מומחה ובקי. וכן נזכר טעם זה במנ"ח במצוה ק"ע (סק"ו) ובספר ערוך השלחן (העתיד, הלכות נגעים סימן צ"ז סעיף י"ב), ובאור שמח (טומאת צרעת פ"א ה"ו), ובשו"ת חבליים בנעימים (ח"ד י"ד סימן ל"ד).

[טעם שני]

אין להורות על הנגע עד שיוורנו רבו

עוד יתכן לומר דאף אם היה לנו בזמנינו כהן שבקי בהן ובשמותיהן לא סגי לן בכך, דהרי כתב הרמב"ם (פ"ט ה"ב) וז"ל: אבל אם היה הכהן רואה וסומך על עצמו אסור לו לראות נגע מכל נגעים, עד שיוורנו רבו, ויהיה בקי וכו'. והמקור לזה הוא בתו"כ (בפרשת מצורע פ"ב פט"ז) ולמה בא 'להורות', מלמד שאינו רואה את הנגעים עד שיוורנו רבו. ופירש שם הראב"ד וז"ל: למדנו שאעפ"י שהוא תלמיד ותיק ויודע ומבין את הכל מדעתו אינו רשאי לעשות בהם מעשה אלא על ידי פתיחת רבו, ומפיק טעמיה הכא מדכתיב 'להורות' עד שיוורנו רבו (עכ"ל).

ולכאורה פשוט דבעינן שיהא איש מפי איש עד משה רבינו, דהרי אם רב זה לא קיבל הוראה מרבו א"כ הא"כ הוא יכול להורות לאחרים, והרי הוא אינו ראוי כלל להורות בנגעים, וע"כ דגם הוא קיבל הוראה מרבו, וכן לעולם. - ולפי"ז יש לנו טעם חדש למה אין לנו בזמנינו כהן הראוי להורות, כיון שאין לנו מי שיש לו הוראה מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו ע"ה.

ושוב מצאתי שכבר הקדימוני בדרך זה בספר זכרון יצחק (סי'ק י"ב) ובשו"ת בית דוד להגאון רבי זאב וואלף לייטער זצ"ל (סימן ס"ד). [וע"ע בשו"ת מאורות נתן (סימן קט"ו)], וע"ע בשו"ת חבליים בנעימים (חלק ד' סימן ל"ד).

[טעם שלישי]

מפני שאין לנו כהן מיוחס

בהלכות תרומות (פ"ז ה"ט) כתב הרמב"ם: והמצורע הרי הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו, והוא שיטמא אותו כהן מיוחס (עכ"ל), וכתב ע"ז הרדב"ז ומזה הטעם אין טומאת נגעים נוהגת בזמן הזה,

בפרשתנו פרשת תזריע (ויקרא י"ג, ב') כתוב: אָדָם פִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׁרוֹ שָׂאתָ אוֹ סִפְחָת אוֹ בְּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׁרוֹ לִנְגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים.

יש לעיין מדוע נהוג בזמננו שמי שיש לו נגע (והיינו כתם לכן על עור בשרו) אינו הולך לכהן שיטמאו כפי מצות התורה?

והנני מעתיק מה שכתב בזה אחי הגאון הנפלא רבי אליעזר הכהן רבינוביץ (מח"ס משנת הדעת על הרמב"ם הלכות טומאת צרעת, וספר כרם אליעזר על עיני נגעים, וש"ס, בית שמש) וז"ל:

בהקדמת מראה כהן על מסכת נגעים לבעל התפא"י (אות ל"ט) כתב: ומימי תמהתי מדוע אין נוהגין כן בזמן הזה, וזכרתי ימים מקדם שבילדותי הצעתי תמיהה זו לפני הגאון הגדול מו"ה עקיבא [אייגר] זצוק"ל, והשיבני שגם הוא תמה על דבר זה ושאלו לו תירוץ המתקבל על הדעת (עכ"ל).

ולאחר העיון מצאנו בזה שבעה תירוצים בדברי רבותינו האחרונים, ובכל תירוץ יש לדון ולפלפל באריכות, וראה בספר כרם אליעזר על עיני נגעים (סימן א') ששם נתבאר ענין זה בהרחבה גדולה, וכאן נזכיר רק את תמצית הדברים.

[טעם ראשון]

מפני שאין לנו בקי בהן ובשמותיהן

בספר המצות למהר"ם חאגיז (מצוה קע"ד) וז"ל: ודע כי מצות המצורע נוהגת בין בארץ בין בחו"ל, בפני הבית ושלא בפני הבית, אמנם לא ראיתי שכתבו אותה בעלי ההלכות הפסוקות, וגם אני לא שמעתי מפי רבותי שנעשה מצוה זו ע"י ב"ד שבישראל, ונראה שהטעם הוא ודאי שאין חכמי הדורות שאחר חתימת התלמוד בקיאים במראות נגעים, וכ"ש שאין בה תלמוד נהיינו כי לכן חסר יותר הבקיאות, ולכן הניחו הדבר על חזקתו, שכל עוד שאין הכהן רואה ואומר מוחלט או מוסגר הרי זה טהור בחזקתו, ואפילו שנראה בו סימני חולי זה אינו חייב לנהוג דבר מכל מה שחייב לנהוג המצורע לטמאו או לטהרו, והי"ת יטהרנו בטהרתו (עכ"ל). וכן הובא טעם זה בשמו בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן קל"ו).

והנה באמת טעם זה מרומז כבר בדברי הראב"ה (סו"ס תת"מ) וכן כתב גם בהלכות א"י לאחד מהראשונים [ומיוחס לרבינו יעקב בעל הטורים] (דיני קדושת הארץ ס"ג), וכ"ה בביאור של בעל המדרש

[טעם חמישי] משחרב בית המקדש אין לנו רקיע בטהרתו

שמעתי מהגרנ"צ ראטטענבערג שליט"א שחידש עוד טעם מדוע בזמנינו אין נוהג דיני נגעים עפ"י הא דאיתא בברכות (נ"ט ע"א) דאמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה, שנאמר (ישעיהו נ' ג') 'אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם'. וכ"ה בזה"ק פרשת וישב (קפ"ב ע"א). וראה עוד במדרש רבה לאיכה (פ"א אות א', פ"ג אות י').

והנה לגבי ראיית נגעים הרי אין רואים את הנגעים ביום המעונן, וגם בכל היום א"א לראות רק בחלק מן השעות שאז יש ראייה ברורה בלא חשש טעות, וכמבואר ברמב"ם (פ"ט ה"ו), וכיון שאין לנו רקיע בטהרתו ממילא אין לנו אפשרות לראות את הנגעים (עכ"תו"ד). - והנה אף שזהו טעם נחמד עד מאד, מ"מ לקושטא דמילתא יתכן דהקפידא הוא רק ביום המעונן ממש, אבל כל שאינו ממש מעונן, אף שאין הרקיע בטהרתו שפיר רואים את הנגעים, ואכמ"ל.

[טעם שישי] כיון שבזמן הזה אין נוהגים דיני טומאה וטהרה

בפירוש הר"ש בן היתום למסכת מו"ק (י"ד ע"ב) כתב בזה"ל: ונוהג צרעתו בזמן שבית המקדש קיים וטומאה וטהרה היתה בישראל, ולא יבוא אל תוך המחנה, אבל השתא איתקיים בנו 'והי כטמא כולנו' וגו', ובהמשך דבריו שם (ט"ו מ"ה) חזר וכתב בזה"ל: ובאותו הזמן היה זה אבל עכשיו הן האדם [המצורע] היה כאחד ממנו, והובא דבריו בשו"ת בית דוד (לייטער, סימן ס"ד). ומבואר מכ"ז דס"ל דענין טומאת מצורע הוא רק בזמן שטומאה וטהרה נוהג שאז היה עליו חיוב לבוא אל הכהן להראות את נגעו, ומשאי"כ בזמנינו שאין נוהג דין טומאה וטהרה וע"ע בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן קל"ו).

[טעם שביעי] החיוב לבוא אל הכהן הוא רק בהיות בני ישראל שרויים על אדמתם

בספר כלי חמדה פרשת תזריע (אות ד') צידד לחדש כי אף שדין הנגעים נוהג בכל זמן מכל מקום החיוב לבוא אל הכהן הוא רק בשעה שבני ישראל שרויים על אדמתם, משאי"כ מזמן החרבן אין שוב חיוב, יעו"ש.

סיכום הדברים

והיוצא לנו מכל זה כי דבר זה הוא מוסכם אצל כל רבותינו האחרונים כי גם אם נמצא נגע אצל אדם מישראל, מכל מקום אינו צריך לילך לכהן, וגם אין רשות לכהן להורות לו ולטמאותו. (עכ"ל אחי הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א).

* מח"ס "גם אני אודך" ופרדס יוסף החדש"י על המועדים ■

שהרי טהרת המצורע נוהגת בארץ ובחול כפני הבית ושלא כפני הבית, אלא ודאי מה שלא נהגו בה מפני שאין עתה בינינו כהן מיוחס.

וכ"כ בספר תולדות אדם על הגר"ז מוואליץ (ח"א פ"ו דף כ"ג) והובא במנ"ח במצוה קס"ט (סקט"ו) וחזר וכתב כן במצוה ק"ע (סק"ו) ובמצוה קע"ג (סקי"ג), וכן נזכר טעם זה בספר דרכי ההוראה למהרי"ץ חיות (ח"ב סימן ב'), ובהעמק שאלה (שאילתא פ"ח), ובשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קי"ג), ובדעת למהרש"ם ביו"ד (ס"ה סק"ח), ובספר הדרש והעיון (תזריע מאמר קכ"ו), ובשו"ת בית דוד (לייטער סימן ס"ד), ובשו"ת מאורות נתן (סימן קט"ו), ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח ס"ג), ובשו"ת יד חנוך (סימן מ"ט), ובחומש תורה תמימה (מצורע הערה ג'). ובפרדס יוסף (ויקרא י"ג ב', אות ט"ו), ובשו"ת משנה הלכות (חלק י"א סימן ל"ו), ועוד.

מדוע אין הולכים לכהני חזקה לחומרא

והנה בעיקר טעם הנ"ל שאין רואים את הנגעים בזמן הזה, מפני שאין לנו כהנים מיוחסים, יש להתבונן דסו"ס יש להם דין ספק כהנים עכ"פ לחומרא, ותדע שהרי הם אסורים להטמאות למתים ועוד, וכיון שראיית הנגעים הוא מצוה דאורייתא הדין נותן שיהא חיוב לילך לכהנים שבזמנינו מדין ספיקא דאורייתא לחומרא. - וראה בכרם אליעזר שם אריכות דברים בזה, ושם נתבאר כי יתכן מאד דכהן שאינו מיוחס שטימא את המצורע לא חל כלל הטומאה, דהוי בכלל ספק נגעים בתחילה שהוא טהור, יעו"ש.

[טעם רביעי] מפני שאין לנו בגדי כהונה

בהקדמת התפא"י לסדר קדשים הנקרא חומר בקודש (פ"ד אות כ"ו) כתב עוד טעם למה שאין נוהגין בזה"ז טהרת צרעת משום דבעין בגדי כהונה, וכהנים שבזמנינו כיון דאינם מיוחסים אסורים ללבוש בגדי כהונה שיש בהם שעטנז ע"י התכלת שבאבנט [וכמבואר ברמב"ם בהלכות כלי המקדש (פ"ח ה"א והי"א)].

ולפי"ד היה אפשר לומר דזהו הטעם ג"כ למה שאין טומאת מצורע בזה"ז, והיינו אליבא דהסוברים דגם בראית נגעים בעין בגדי כהונה, וכיון שאינם יכולים ללבוש בגדי כהונה אינם יכולים לראות את הנגע, וכן נזכר טעם זה בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קי"ג) ובשו"ת בית דוד (סימן ס"ד).

ויש להוסיף שהרי אין אנו בקיאים בעשיית תכלת ושוב אין לנו אבנט כשר לסוברים שצריך שם תכלת.

אכן יש לציין כי רוב האחרונים חולקים בכל זה ודעתם דא"צ בגדי כהונה לא בראיית הנגע ולא בטהרת המצורע, וכמש"כ במשנת הדעת פ"ט ה"ה (ס"ק ס"ג) ובשעה"צ שם (ס"ק קפ"ג), ובפי"א ה"ו בתה"נ (ס"ק קנ"ב) ובשעה"צ שם (ס"ק ת"ס), והטעם בכ"ז משום דלא מצינו עבודה שבחוץ שטעונה בגדי כהונה, ונציין כאן כמה מקורות לזה.

על הנימוק שאין לנו בגדי כהונה, לטענת מכוון המקדש, או מכונים אחרים המטפלים בעניין הקרבת קרבנות, יש באפשרותנו להכין בגדי כהונה, ואף הכינו. הטענה שאין לנו תכלת איננה נכונה היום. זיהוי התכלת הנפוץ ארגמן קוה-קוצים הוא בחזקת ודאי ממש. שאר הנימוקים בחלקם נכונים בחלקם נכונים פחות. יש מכשול מטריד מאוד, מלאכי ג' ג' וְיֵשֶׁב מִצָּרָף וּמִטֶּהָל פֶּסֶף וְטֶהָר אֶת־בְּגֵי־לָלִי וְזָקָק אֹתָם פָּזָהָב וְכִכָּסֹף וְהָיָה לִי מְגִישֵׁי מִנְחָה בְּצִדְקָה: כדי שכוהן יהיה כשר צריך שאמהות כל הדורות לפניו היו טהורות, גם נקבל מסורות של משפחות כוהנים מיוחסות, קשה מאוד לוודא שגם בדורות האחרונים של עזיבה רבתי של שמירת התורה והמצוות, שנשמרה מסורת טהרה זו. ואם לגבי פדיון הבן וברכת כוהנים שהן מצוות דאורייתא סומכים על כוהנים, הרי כאן צריכה להיות העלאה ליוחסין. אם הנביא מלאכי בתחילת הבית השני מבטיח שבעתיד הלויים יזוקקו, וזה כנראה ע"י אמצעים של נבואה. הרי גם בתחילת הבית השני התמודדו עם משפחות כוהנים בעלי ספק יחס, ובארץ-ישראל – נשואי נשים נכריות, המוציא אותם מכלל ישראל לחלוטין, כל שכן בדורותינו. ואכמ"ל ודי בזה למבין. למעשה זה 'לא מעשי'.

דפי בר-אילן על פרשת השבוע תזריע עט **פרופ' נתן אביעזר** מחבר הספרים: "מבראשית ברא עד זאת הברכה", "בראשית ברא" ו"אמונה בעדן המדע". המאמר מוקדש לעילוי נשמתו של סבי, הרב ד"ר מאיר הלוי איש הורוויץ ז"ל, שהיה רב, רופא ומוהל בעיר זורובה אשר בגליציה, וגם בארץ ישראל.

"וראה הכהן את הנגע"

רוב רובה של פרשתנו (כל פרק י"ג) מוקדש להלכות הצרעת, הן צרעת הגוף והן צרעת הבגד. בתחילת הפרק כתוב: **"וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשֹׁעַר בִּנְיָנָה הַפֶּדֶל לְבָן וּמִרְאָה הַנֶּגַע עִמָּק מְעוֹר בְּשָׂרוֹ נִגַּע צִרְעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמָּא אֹתוֹ"** על פסוק זה שאל סבי, הרב ד"ר מאיר הלוי איש הורוויץ ("אמרי מאיר", עמ' קנד): "פתח הפסוק ואמר 'וראה הכהן את הנגע', ובסיומו של הפסוק מופיע שנית 'וראהו הכהן וטימא אותו'. לכאורה מיותרות שתי מילים אלו 'וראהו הכהן'. ותירץ כדלהלן:

ולמדנו מכאן, שלא די בלימוד לחוד. צריך הכהן לראות הדברים בפועל ממש, במציאות, ורק אז יכול הוא להחליט על הנגע אם טהור הוא או טמא. וזהו שנאמר כאן בתורה: **"וראה הכהן את הנגע"**, ועומד ובודק אותו בכל סימניו, ככתוב: **"וראהו הכהן"** – אם הכהן הזה, שהביאו עתה את הנגע לפניו לבדיקה, כבר ראה דבר מעין זה בעיניו, והיה נוכח בשעה שדנו בעבר בנגע כזה הלכה למעשה, רק באופן הזה – "טימא אותו", רק אז, אם יש לכהן ניסיון מעשי ובקיאות מרובה בענייני נגעים, יכול הוא לטמא את הנגע. כי אם הוא למד מתוך הספר בלבד, בלי ניסיון מעשי – אין עדיין בכוחו לטמא או לטהר.

הדרישה שהפוסק יהיה בעל ניסיון מעשי מודגשת גם בתלמוד. שם כתוב שאפילו תלמיד חכם גדול אינו רשאי להתיר בכור בהמה שהוא בעל מום, אם אין לו ניסיון במומים. בהתאם לכך, אמר רב, האמורא החשובה, **"שמונה עשר חודשים גדלתי אצל רועה בהמה לדעת איזה מום קבוע ואיזה מום עובר"** (סנהדרין ה ע"ב).

ראייה וצרעת

מלבד הדגשת החשיבות של הניסיון, פרק י"ג מדגיש גם את החשיבות של ראיית סימני הצרעת על-ידי הכוהן. במהלך פרק י"ג מופיע הביטוי "וראה הכהן" או "וראה הכהן" לא פחות מעשרים פעמים!

ההלכה קובעת גם שהכוהן חייב לראות את סימני הצרעת במו עיניו. אם שני עדים ראו את סימני הצרעת על גוף האדם, והם תיארו אותם לכוהן, ועל סמך הדיווח של העדים הכוהן מכריז "טמא", האדם נשאר טהור, משום שהכוהן לא ראה את הסימנים בעיניו שלו (רמב"ם, הלכות טומאת צרעת ט:ב). כמעט בכל התורה כולה, שני עדים קובעים עובדות, ככתוב: "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר" (דב' יט:טו). אבל באשר לצרעת, "לא יקום דבר" על-פי עדים, אלא על-פי ראיית הכוהן בלבד. רק אחרי שראה הכוהן את סימני הצרעת, הוא רשאי להכריז שהאדם טמא.

ראייה ועדות

כדי שהעדים יוכלו להעיד על נושא כלשהוא, הם חייבים לראות את האירוע במו עיניהם. אבל אם הם רואים משהו שממנו אפשר ללמוד על מה שקרה, מצב שנקרא "מאומד" (circumstantial evidence [=הוכחה נסיבתית]), אין עדותם עדות. אפילו במקרה קיצוני שברור כשמש מה שקרה, עדות זו אינה מתקבלת, כמו שכתוב בתלמוד:

תנו רבנן: כיצד מאומד? ... איש רץ אחר חברו לחורבה, ורצתם אחריו, ומצאתם סייף בידו ודמו מטפטף, והרוג מפרפר. אם כך ראיתם – לא ראיתם כלום" (סנהדרין לו ע"ב).

ראייה ועדי קידושין

קרה פעם מעשה מעניין. בשעת חופה, ברגע שהחתן התחיל להעביר את הטבעת לכלה, צילם הצלם את האירוע באור חזק מאוד שסנוור לשנייה את כל הנוכחים. כאשר עבר הסנוור, כבר הייתה הטבעת על אצבעה של הכלה. דהיינו, העדים לא ראו את החתן עונד את הטבעת על אצבע הכלה, אך ברור לכולם עזה מה שקרה. השאלה הייתה האם העדות נחשבת כעדות כשרה? על כך השיב הרב משה פיינשטיין:

למרות שהעדים ראו הטבעת בידי החתן ושמעו איך שאמר "הרי את מקודשת לי בטבעת זו", אבל היות ולא ראו את הנתינה עצמה, אף שאחר-כך ראו הטבעת בידה של הכלה ואי-אפשר שהחתן לא נתן לה את הטבעת, אף-על-פי-כן לא נחשבו כעדים לקיומא (אגרות משה, יורה דעה א:מה [א"ה. אין שם, כנראה צ"ל מח]).

א"ה. לא מצאתי באג"מ מעשה עם צלם וכו', לא בתשובה המצוינת כאן ולא במקום אחר (אע"פ שלא ראיתי אינו ראיה). ביו"ד א תשובה מח יש נדון דומה. אך מה שפליג התומים בראו טבעת בידו ושמעו איך שאמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו ולא ראו הנתינה אף שאח"כ ראו הטבעת בידה ולא סגי אם לא שנתן לה וסובר [התומים] שלא נחשבו עדים לקיומא, הוא מטעם שרק אחר הקידושין נודעו איך שקדש כבר קודם שראו. לכן אף שלדיני ממון שהוא רק לברורא סגי גם במה שנודעו אחר כך כיון דעכ"פ הוא אמת שלא איברו סהדי אלא לשקרי, לא מהני זה לענין קידושין שבעינן עדים לקיומא שהרי נודענו רק שהיו קידושין שלא לפני עדים...

בשו"ת אג"מ אבן העזר א פב ולפ"מ שבארתי ניהא זה שאיתא בש"ע אה"ע סימן מ"ב סעיף ד' שצריכים העדים לראות הנתינה ממש לידה אף על פי ששמעו שאמר התקדשי לי בחפץ פלוני ואח"כ יצא מתחת ידה אינן קידושין עד שיראו הנתינה ממש ואין הולכין בזה

אחר אומדנות והוכחות עיין שם... כלומר זה דין בשלחן ערוך, ולא רק פסק דין של הר"מ פיינשטיין ז"ל.

ראייה וידיעה

חשיבות הראייה מודגשת בתורה, מלבד ההלכה. אחרי חטא העגל כתוב:
וַיֹּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, לֵךְ יְרֵד כִּי שַׁחַת עָמַד אֲשֶׁר הָעֵלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. סְרוּ מִהֵרָ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם, עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֹל מִסֶּכֶה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ, וַיֹּאמְרוּ, אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלֹדָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (שם' לב:ז-ח).
אולם משה לא עבר את הלוחות עד שהוא עצמו ירד מההר, וראה במו עיניו את עם ישראל מחוללים מסביב לעגל הזהב, ככתוב:

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב (משה) אֶל הַמִּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחֹת וַיִּשְׁבֹּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (שם לב:יט).

מדוע לא הגיב משה מייד כאשר שמע מהקב"ה על החטא בעגל הזהב? הרי משה בוודאי האמין למה שאמר לו הקב"ה, וידע את מה שעשו בני ישראל. אלא שרק כאשר ראה משה במו עיניו את חטא העגל, רק אז כעס ושבר את הלוחות.

יתרונה של ראייה לעומת ידיעה כתוב אצל פוסקים רבים. הרב משה פיינשטיין כתב: "כל ענייני תורה נידונים כפי שרואים" (אגרות משה, אבן העזר ג:ג). בספר "ערוך השולחן" (הרב יחיאל מיכאל [טעות! השם הוא מיכל, נקרא לרוב מִיכָל אין זה השם מיכאל] הלוי אפשטיין, נפטר בתרס"ח) כתוב: "לא אסרה תורה מה שאין העין שולטת בו" (יורה דעה פד:לו). בעל "תפארת ישראל" (פירושו על המשנה, הרב ישראל ליפשיץ נפטר בתרכ"א) כתב דברים דומים: "כל שאינו נראה בלי זכוית מגדלת, לאו כלום הם" (עבודה זרה, פרק ב, בועז ג), דהיינו, דבר שאינו נראה באמצעות העין בלבד, אין לו מעמד הלכתי כלל.

ראייה והמסורת

יש הטוענים, שהמסורת שלנו מאבותינו ומאבות אבותינו, על הניסים והנפלאות שעשה לנו הקב"ה בשעת יציאת מצרים ובמדבר, שוות ערך כאילו אנחנו ראינו את כל הניסים בעצמנו. אולם, בתורה כתוב אחרת. שם מודגשת חשיבות העובדה שבני ישראל ראו את כל הניסים במו עיניהם, ולא רק שמעו עליהם מאחרים, ככתוב (דב' יא:ב-ז):

וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֶת מוֹסֵר ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶת גְּדֻלּוֹ אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה. וְאֵת אֲתֹתָיו וְאֵת מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְלָכָל אֶרֶצוֹ ... כִּי עֵינֵיכֶם הָרִאִיתָ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה.

ראייה ומשה רבנו

הדוגמה האחרונה שלנו על חשיבותה של הראייה מופיעה בסוף התורה. כידוע, נמנע ממשה רבנו להיכנס לארץ ישראל למרות שביקש מהקב"ה שוב ושוב לבטל את הגזירה הרעה: "וְאֶתְחַנֵּן אֵלָּה' ... וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לְךָ אֵל תוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבָּר הַזֶּה" (דב' ג:כג-כה). הקב"ה לא נענה לבקשת משה להיכנס לארץ ישראל אבל נתן לו פיצוי: דהיינו, הקב"ה אפשר למשה לראות את כל ארץ ישראל, כאשר משה עמד בעבר הירדן, ככתוב (דב' לד:א-ד):

וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מִזְבֵּחַ אֶל הָרִבְּבוֹת רֹאשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ, וַיֵּרְאוּהוּ ה' אֶת-כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן, וְאֶת כָּל נִפְתָּלִי וְאֶת אָרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֶת כָּל אָרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרֹן, וְאֶת הַנֶּגֶב וְאֶת הַכֶּכֶר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֶעֶר. וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר, לְזֶרַעְךָ אֶתְנֶנָּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךְ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר. לְמִרוֹת שְׁנוֹמָנָה מִמֶּשֶׁה רִבְּנוֹ הָאֲפֹשְׁרוֹת לְדֶרוֹךְ בְּאֶדְמַת הָאָרֶץ, נִיתְּנָה לוֹ הָאֲפֹשְׁרוֹת לְרֹאוֹתָהּ בְּמוֹ עֵינָיו. אֲבָל מָה שְׁנוֹמָנָה מִמֶּנּוּ, לֹא נִמְנָע מֵאֲתָנוּ. יֵשׁ לָנוּ אֶת הַזְכוּת הַגְּדוּלָּה לְאַחֵר אֲלֵפִיִּים שְׁנוֹת גְּלוּת, לֹא רַק לְרֹאוֹת אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲלֵא גַם לְהִכְנִס אֵלֶיהָ וּלְהִתְיַשֵּׁב בָּאָרֶץ הַקּוֹדֶשׁ.

יג יב וְאֵס פְּרוֹחַ תִּפְרָח הַצֶּרֶת בְּעוֹר וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו לְכָל מֵרָאָה עֵינֵי הַכֶּחָן מֵהַסֵּפֶר תּוֹרַת הַטַּעֲמִים שֶׁל יִדִּידָנוּ הָרַב אֲבֵרָהָם וִיסְבִּלוּם נִרְ"ו עִמ' רִמּוֹ. אֵיטָא בְּמִשְׁנָה [נִגְעִים ח ה]. וְכֵן מִשְׁמַע גַּם מִלְּשׁוֹן הַפְּסוּקָה עֲצֻמוֹ לְכָל מֵרָאָה עֵינֵי הַכֶּחָן. א"ה. כִּנְרָאָה עֵיקָר הַמִּשְׁנָה בַּעֲנִין הַזֶּה בְּסוֹף פֶּרֶק שִׁשׁ. כִּד מוֹבֵן מִהַמִּשְׁנָה אִף שְׁאִין זֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה [דֹּאִין הַפְּרִיחָה סִימָן טָהֳרָה אֲלֵא אִם כֵּן פֶּרֶחָה בְּכָל הַגּוֹף. וְהַקְשָׁה הַרְמִב"ן דְּמִלְּשׁוֹן הַפְּסוּקָה מִשְׁמַע שְׁאִינוֹ צָרִיךְ שִׁיפְרַח בְּכָל הַגּוֹף, אֲלֵא בְּכָל עוֹר הַנֶּגַע (דִּהִינּוּ שֶׁתִּהְיֶה הַצֶּרֶת מִתְּפַשֵּׁט עַל כָּל הַמָּקוֹם הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ עַד סוֹפוֹ בְּלִי הַפְּסָקָה שֶׁל בֶּשֶׂר חִי בְּאֶמְצָה) כְּכַתּוּב וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע. וְתִירֶץ שֶׁשִׁיעוֹר הַפְּסוּקָה הוּא וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע [ו] מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו. וְהִנֵּה לְכַאוּרָה קִשָּׁה שֶׁהִרִי לֹא כְּתוּב וּמֵרֹאשׁוֹ בּוֹי"ו! אֲבָל יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁהַרְמִב"ן פִּיטֵק כִּד וְאֵס פְּרוֹחַ תִּפְרָח הַצֶּרֶת בְּעוֹר וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת [גַּם] אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו.

א"ה. לְפָנֵי שְׁנִמְשִׁיךְ אֶת דְּבָרֵי יִדִּידָנוּ אֲבִיָּא אֶת לְשׁוֹן הַרְמִב"ן עֲצֻמוֹ וְאֵס פְּרוֹחַ תִּפְרָח הַצֶּרֶת... וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע - הִנֵּה הַפְּרִיחָה אֵינָה סִימָן טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכָל הַגּוֹף, חוּץ מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמִּנּוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָה (רֹאָה נִגְעִים ח,ה), שְׁאִין מֵעַכְבִּין אֶת הַהוֹפֵךְ כּוֹלֵל לְבָן; אִם כֵּן, מָהוּ אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע? אֲבָל פִּירוּשׁוֹ: וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע וּמֵרֹאשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו - יֹאמֶר, שֶׁהַפֶּךְ לְבָן מְקוֹם הַנֶּגַע וְכָל הַגּוֹף; הֵא אִם הַפֶּךְ לְבָן כָּל הַגּוֹף וּמֵרֹאָה הַנֶּגַע חֹזֵר לְבָהֶק אוֹ נִתְרַפָּא - טִמָּא הוּא.

נִמְשִׁיךְ בְּדִבְרֵי תּוֹרַת הַטַּעֲמִים. אִךְ הַטַּעֲמִים פִּיטֵקוּ: וְאֵס-פְּרוֹחַ תִּפְרָח הַצֶּרֶת בְּעוֹר / וְכִסְתָּהּ הַצֶּרֶת אֶת כָּל-עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד-רִגְלָיו. וְיִתְכֵן שֶׁהַטַּעֲמִים פִּירוּשׁוֹ שֶׁהַכּוֹוֶנָה אֶת כָּל עוֹר הָאָדָם³. וְכֵן מִשְׁמַע בְּתִרְגוּם 'יוֹנָתָן' וְתַחֲפִי סְגִירוֹתָא יֵת כָּל מִשְׁךְ בִּשְׂרִיָּה⁴.

א"ה. בְּמִקְרָא זֶה יֵשׁ קוּשִׁי מִצַּד עֲצֻמוֹ, וְקוּשִׁי נֹסֵף בְּהִתְאַמְתּוֹ לְמִשְׁנָה, כְּלוֹמֵר לְהִלְכָה. צֶרֶת הִיא שְׂאֵת אוֹ בִּהְרֵת, כְּלוֹמֵר שִׁינִי לְמֵרָאָה לְבָן בְּמָקוֹם בְּגוֹף. אִיזָה נִגַּע, אִם כֵּן, אֵינוֹ מְכַסֶּה אֶת כָּל עוֹר הַנֶּגַע? וּבְכָלֵל אִם הַהִתְפַּשְּׁטוֹת הִיא רַק עַל מְקוֹם הַנֶּגַע מָהוּ הַתִּיאוֹר שֶׁל מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רִגְלָיו? תִּיאוֹר צִיּוּרִי יִפָּה לְצוּרֶךְ מָה, הַזֹּהִי פְּרִיחָה (הַתְּפַשְּׁטוֹת)? עַל כִּרְחֹךְ שְׁכוּוֹנָתָהּ הַתּוֹרָה לְהַתְּפַשְּׁטוֹת עַל כָּל הַגּוֹף. הַרְמִב"ן וְגַם הַר"ש הִירֵשׁ מְנַסִּים לְתַרֵּץ אֶת הַמִּקְרָא שִׁתְּאִים לְדִין, וְגַם שִׁיחָה מוֹבֵן מִצַּד עֲצֻמוֹ. לְטַעֲמִים כִּנְרָאָה לֹא נִיתָן תִּפְקִיד כָּאֵן.

³ וְצָרִיךְ עֵיוֹן אִיךְ נִכְנַס מִשְׁמַעוֹת גּוֹף לְלִשׁוֹן נִגַּע? וּבִיָּאֵר רִישׁ בִּיֵּר הִירֵשׁ יֵאֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע - אֶת כָּל חֲלָקֵי הָעוֹר הָרְאוּיִים לְקַבֵּל נִגְעֵי עוֹר וּבִשְׂרִי לְהוֹצִיא מִקּוֹמוֹת שְׁאִינָם רְאוּיִים לְקַבֵּל נִגְעִים הַמְּפֹרְטִים בְּמִשְׁנָה (נִגְעִים ו ח).

⁴ אֲמָנָם אוֹנֵקְלוֹס תִּירְגָּם מִשְׁךְ מִכְתָּשָׁא.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא אל תמנעו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין

בהגשים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעושים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺